

FEUCORGANVM!

15

julij 2019

Ars organi Sloveniae

Vsebina / Contents

Orgle v Furlaniji / Organs in Friuli (ISO Congress 2018) [3]

Naslovnica / Cover: Orgle v stolnici v Vidmu (Udine) / The Organ in Udine Cathedral (I)

ECCE ORGANVM!

Obvestila Ars organi Sloveniae

ISSN 2463-9397

15 - julij 2019

<http://glej.orgle.si/>

Izdaja Društvo Jarina Bohinj

Pripravil in uredil Jurij Dobravec

Besedilo, ilustracije in oblika so avtorske. Uporaba dovoljena samo po predhodnem dovoljenju.

www.arsors.org

Orgle v Furlaniji

Organs in Friuli (ISO Congress 2018)

Christopher Stemberidge

Splošni okvir

Ime Furlanija izhaja iz imena mesta Forum Julii, ki ga je Julij Cezar ustanovil v 1. stol. pr. Kr., kasneje pa se je razvilo v današnji Čedad (it. Cividale). Bilo je glavno mesto lombardske vojvodine Furlanije, ki je nekoč segala preko gora do sedanje Vzhodne Tirolske. Od 15. stol. dalje je območje pripadalo Benetkam, Videm pa je postal glavno mesto. Meja s Habsburško Avstrijo se je pogosto premikala, zato je za Furlanijo značilno geografsko in zgodovinsko mešanje različnih kultur in jezikov. Še danes sta poleg italijanščine na nekaterih območjih uradna jezika tudi slovenščina in nemščina. Prevladuje furlanščina, za katero Italijani zunaj province neredko trdijo, da gre zgolj za italijansko narečje.

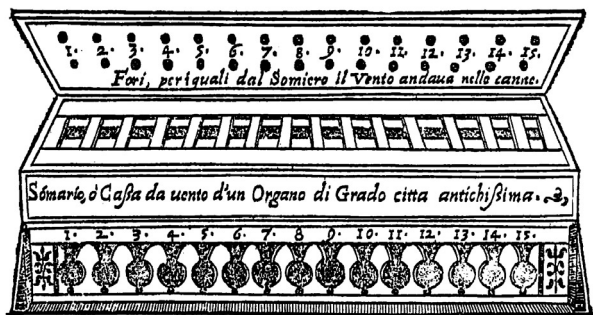
Danes se pokrajina uradno imenuje Friuli Venezia-Giulia, slovensko Furlanija Julijska krajina, in vključuje tudi del ozemlja, ki je od 16. st. dalje pripadalo Avstriji, danes pa je razdeljeno med Italijo in Slovenijo. Italijanski del vključuje Trst, ki je glavno mesto pokrajine. Večina Furlanov sicer za svoje zgodovinsko središče smatra Videm (it. Udine, furl. Udin). Ime Venezia-Giulia so območju nadeli italijanski nacionalisti v 19. stol., ko so hoteli poudariti, da je območje nekdanj pripadalo beneški provinci Rimskega imperija.

Članek **Organs in Friuli** je bil objavljen v reviji ISO Journal št. 58 aprila 2018 in kot gradivo za 30. Kongres Mednarodnega združenja orglarjev ISO. Prevod in objavo sta prijazno dovolila avtor Christopher Stemberidge, glavni organizator kongresa Walter Vonbank in urednik ISO revije Klaus Rensch. Za pregled slovenskega prevoda se uredništvo zahvaljuje Domnu Marinčiču.

Mešanje kultur je neizogibno vplivalo na tukajšnje orglarstvo. Ker prispevek obravnava zgodovino orglarstva v tej regiji, bo sicer govora o orglarjih od drugod – še posebej o izjemno izvirnih glasbilih Vincenza Colombe in Petra Nakića – a izdatno bomo izpostavili predvsem domače furlanske mojstre. Status furlanščine kot nacionalnega jezika in tradicionalna kultura sicer pri Furlanih odsevata kot velik ponos, vendar se ta le redko kaže pri odnosu in spoštovanju do lastne orglarske preteklosti. Če na eni strani hitro hvalijo uvožene izdelke, se po drugi strani skorajda sramujejo pohvale izdelkov domačih mojstrov. Ob nedavnem obisku v Paluzzi v Karnijskih Alpah sem na primer opazil naslednje. V cerkvi sv. Daniela stojijo orgle, ki so bile do začetka 20. stol v župnijski cerkvi, ki je bila sicer iz 13. stol., a se je pred časom porušila. Gre za orgle iz 18. stol., od katerih me je don Valentino, tamkajšnji župnik, ob pozdravu hotel kar odvrniti, in z veliko vnemo moje morebitno zanimanje obrniti na pozitiv iz 17. stol., ki ga imajo v Marijini cerkvi. Prej omenjene orgle je izdelal Giacomo Selenati, ki ga je don Valentino opisal kot »duhovnika, ki je bil tudi amaterski orglar.« Dejansko pa, če odmislim njihovo razpadajoče stanje, sem odkril izjemno lepozveneče glasbilo, morda še lepše kot Daccijeve orgle, ki sem jih isti dan obiskal v Huminu (ital. Gemona).

Jasno je, da je bil problem v denarju. Bogatejši naročniki so orgle naročali predvsem pri Callidu in Dacciju, revnejše župnije pa pri lokalnih orglarjih. S tem so bili omejeni na cenejše materiale, torej piščali slabše kakovosti in z manjšo vsebnostjo kositra. To je najverjetneje tudi razlog, da imamo danes lokalne orglarje 18. stol. za slabše in v primerjavi sočasnih beneških za drugorazredne.

Sl. 1. Risba sapnice majhnih orgel iz Gradeža, domnevno iz 11. stol., ki jo je objavil Gioseffo Zarlino leta 1588 v delu *Sopplimenti musicali*.

Najzgodnejše obdobje

Najstarejšo znano sled delovanja orglarjev na tem območju predstavlja Zarlinova slika majhne sapnice, ki je bila dolga komaj nekaj več kot dva čevlja (»intorno un braccio«), imela 30 piščali in 15 tipk. To je vse, kar je zgodovinarju ostalo od orgel v Gradežu (ital. Grado), ko si jih je ogledal in o njih pisal leta 1587. Pisec iz 18. stol, Giovanni Giacinto Sbaraglia, je domneval, da so ostanki iz 11. stol. Gradež je obalno mesto blizu Ogleja in je skozi zgodovino bilo večkrat oblegano.

Obstajajo navedbe, da je v cerkvi sv. Marije v Huminu leta 1323 orgle naredil Giovanni Pertoldi iz Čedadada, druge v Ogleju (ital. Aquileia) 1328, in še v Vidmu (ital. Udine) leta 1350. Zdi se, da so najstarejša zanesljivo dokumentirana glasbila bila izdelana v severnih predelih pokrajine, ki je bil bolj odprt avstrijskim in nemškimi vplivom. Tako je v stolnici v Tolmeču (ital. Tolmezzo) leta 1433 orgle izdelal domači orglar Zorzi d'Alemagna, ki je bil po rodu z Dunaja. Po enem ali dveh letih delovanja v Padovi se je preselil v Humin in leta 1439 tukaj predelal orgle, ki jih je že prej – domnevno 1405 – sam izdelal v tamkajšnji katedrali. Orglar s francoskega Soissons, Martin Datis, ki je deloval na širokem območju od Genove do Istre in Hrvaške, je orgle v Huminu popravil 1558, v stolnico v Gorici pa postavil nove leta 1569.

Sl. 2. Od orgel, ki jih je 1558 popravil Martin Datis, so v stolnici v Huminu ohranjene slike krilnih vrat. (jd)

Pomembnejše orgle nefurlanskih orglarjev

Že omenjena župnijska cerkev v Paluzzi v Karnijskih gorah je bila zgrajena pred nekaj več kot stoletjem na mestu nekdanje zgradbe iz 13. stol. Od prejšnje je ostala apsida, kjer so danes orgle iz okrog leta 1650, ki so verjetno prej pele v cerkvi sv. Daniela na hribu zunaj Paluzze. To je zelo lep petregistrski pozitiv doslej neznanega mojstra, verjetno Avstrijca. Velik napis Daniel Radivivus, ki je viden na zgornjem delu omare prav pod krono, predstavlja ime darovalca in ne ime orglarja. Pozitiv je po restavriranju Franza Zanina bil nekaj časa razstavljen v muzeju v Vidmu, vendar so domačini iz Paluzze pred nekaj leti demonstrativno dosegli, da so ga vrnili v njihovo cerkev.

Medtem ko je bila, kot smo videli, Furlanija zaradi geografske odprtosti izpostavljena zunanjim vplivom, se je po drugi strani zaradi nekakšne počasnosti razvoja prav tukaj ohranilo eno od svetovno najpomembnejših glasbil. Vedeti namreč moramo, da je – podobno kot v Angliji 19. stol. – v Beneški republiki 18. stol. denar prevladal nad zdravo presojo in so celotno dediščino renesančnih orgel zamenjali s takrat modernimi – sicer večinoma dokaj solidnimi – orglami Nakića in Callida. K sreči moč bogastva ni prizadela mesteca Valvasone, kjer je za njihovo stolnico oziroma župnijsko cerkev lokalni plemič leta 1532 naročil orgle. Vincenzo Colombo je takrat postavil odličen inštrument, in po sreči zgodovinskih okoliščin smo danes priča edinim ohranjenim beneškim orglam iz 16. stol. Poleg tega je njihov izdelovalec prav najpomembnejši orglar svoje dobe. (Vincenza Colombo navaja Zarlino; sicer je po načrtu Nicole Vicentina izdelal tudi arhiorgle s po 31 tipkami v eni oktavi). Orgle v Valvasoneju imajo 12 čeveljsko principalno osnovo z obsegom štirih oktav od kontra F do f². Nekaj let kasneje je Colombo dodal še tremulant, ki ga imenuje 'fiffaro', in se uporablja skupaj s flavto. Gre za najstarejši italijanski primer registra, ki posnema nemške flautiste, ki so sredi 15. stol. neredko igrali po Italiji. Glede na registracije, ki jih je predlagal orglar sam, in so ohranjene v dokumentaciji stolnega arhiva Valvasone, naj se kasneje nameščeni fiffaro ne bi uporabljal skupaj s principalom, oziroma – kakor je zapisal sam Colombo – z registrom 'Tenori'.

Poleg opisanih orgel Valvasone hrani še eno izjemno glasbilo, delo neznanega mojstra zgodnjega 17. stol. Glasbilo s štiričeveljsko osnovo je izvorno imelo dva prospekta in bilo morda namenjeno procesijam, bolj verjetno pa so ga večkrat prestavljali na različna mesta. Danes stoji na koru cerkve sv. Petra in Pavla, vendar ni povsem jasno, kdaj so ga postavili nanj. Slikarija na steni za njim, ki predstavlja nekakšen vidni okras glasbilu, je iz 19. stol.

Sl. 3. Valvasone. Christopher Stemberge ob Colombovih orglah iz leta 1532 na kongresu ISO 2018. (jd)

Vincenzo Colombo je verjetno izdelal tudi prvotno glasbilo na evangelijski strani stolnice v Vidmu. Tu se je namreč ohranilo skoraj enako pročelje iz petih piščalnih polj, glasbilo pa je leta 1751 povsem predelal znameniti Petar Nakić (1694–1769), rojen na sedanjem Hrvaškem. Splošno prepričanje je, vendar napačno, da je Nakić skupaj s svojim učencem Francescom Daccijem (1712–1784) utemeljitelj Beneške orglarske šole 18. stol. Dejansko pa imajo orgle, ki jih je že leta 1732 za beneško cerkev Frari izdelal Giovan Battista Piaggia že vse elemente, ki so značilni za beneške orgle 18. stol. Iz istega leta so v tem slogu ohranjene tudi orgle v Polcenigu na skrajni zahodni meji Furlanije, ki jih je naredil Giacinta Pescetti (za podatek se zahvaljujem Lorenzu Manzoni). V Furlaniji se je ohranilo mnogo Nakićevih orgel. Oba orglarja, Nakić in Callido, sta v nekaterih primerih orglam pod glavni manual dodala drugo klaviaturo s samostojno sapnico in piščaljem. Pri orglah v videmski stolnici ima ta dodatek le zgornji dve oktavi in tri registre z osemčeveljsko osnovo. Nameščen je v korni ograji kot nekakšen hrbtni pozitiv oziroma sedežne orgle.

Na listni strani cerkvene ladje, v prav tako renesančnem ohišju, je danes dvomanualno glasbilo Beniamina Zanina iz leta 1920, ki pa vsebuje še veliko Nakićevih piščali. Franz Zanin je orgle leta 1972 razširil z dvema dodatnima manualoma in samostojnim igralnikom v prezbitariju, iz katerega je v oboje orgel, tiste v novi

omari v prezbitერიju in v one na steni, speljana električna traktura. Mehanska traktura dvomannualnih orgel sicer še vedno deluje.

Naj ob koncu poglavja o orglah zunanjih orglarjev omenim še dve glasbili slavnih beneških orglarjev 18. stoletja, Gaetana Callida (1727–1813) in njegove orgle v Venčonu (ital. Venzona), ter Francesca Daccija z orglami v stolnici v Huminu (ital. Gemona). Oboje so bile po poškodbah ob strašnem potresu leta 1976 odlično restavrirane.

Sl. 4. Daccijeve orgle v Huminu, ki so bile močno poškodovane ob potresu 1976, so danes odlično restavrirane. (jd)

Furlanski orglarji od 18. stol. dalje*

Že od 16. stol. dalje, ko so zlasti na severu Furlanije še bile v ospredju avstrijske orgle, so prostor vse bolj obvladovali beneški orglarji, domači furlanski mojstri pa so jih večinoma posnemali.

Vpliv se je nadaljeval v 19. stol. in še kasneje. Na primer, leta 1887 je Pietro Zanin, sin Valentina, ki je družinsko orglarsko tradicijo začel leta 1827, svoj inštrument v Coroni opisal kot »nove orgle po Nakičevem sistemu« (ital. »nuovo organo, sistema Nacchini«). Še leta 1934 je Beniamino Zanin glede novih orgel v stolnici v Cornionsu izjavil, da so »registre ripiena izdelali po Callidovih merah« (»si attiene per i ripieni alle misure di Callido«).

Angelo Morassi (1714–1786) je, kot se zdi, s svojo dejavnostjo v orglarstvu začel v domačem Cerciventu leta 1752 kot pomočnik nemškemu orglarju Josephu Bergerju, in sicer na orglah, ki so nekdanj stale v videmski stolnici. Morassi je tudi prevzel njihovo vzdrževanje. Znani so njegovi posegi v orgle v Tolmeču v zgodnjih 1760-ih in izdelava manjših orgel v Treppo Carnico leta 1761, od katerih je nekaj piščali vgrajeno v sedanje orgle. Leta 1766 je pri Colombovih orglah v Valvasone znižal uglasitev za pol tona in razširil obseg na sopranski strani. Do danes se ni ohranil noben njegov inštrument. (Orglar Giovanni Battista Morassi, ki je stoletje kasneje prav tako deloval na tem območju, z njim sorodstveno ni neposredno povezan.)

Giacomo Selenati (~1727–1767) je bil 1747 posvečen v duhovnika in bil od 1767 kaplan v rodnem kraju Sutrio. Odgovoren je za predstavitev in predelavo relativno novih orgel neznanega mojstra v kraju blizu Sutria leta 1752. Domnevno je svojo delavnico imel v Vidmu, in bil po pričevanjih pri delu zelo natančen a počasen. Njegovo dejavnost sledimo le osem let, saj ga je avstrijska oblast 1799 skupaj z bratom, s katerim sta delala skupaj, za dve leti zaprla, ker je javno izražal podporo francoskim okupatorjem. (Poleg tega je bil vpleten pri uporih predsednika prizivnega sodišča v Vidmu). Časi so bili takrat precej zmedeni in ni šlo le za štiri konje s fasade sv. Marka v Benetkah, ampak si je Avstrija prizadevala dobiti nazaj kar največ dobrin, ki si jih je Napoleon prej prisvojil. Selenati je po izpustitvi iz zapora delal spinete in trgoval z orglami. Od njegovih

---

*Večino podatkov za to poglavje sem vzel iz zanesljivih člankov Lorenza Nassimbenija in <http://www.dizionariobiograficodefriulani.it>. Za druge informacije so zaslužni Loris Stella, Francesco Zanin in Lorenzo Marzona.

izdelkov se je v izvirnem stanju ohranil le prvi opus v Fagagni. Nekaj časa so mu pripisovali tudi orgle v Vrtovinu v Sloveniji, ki so sicer v izvirnem, a zelo slabem stanju. Dve njegovi glasbili sta bili uničeni med prvo, eno med drugo svetovno vojno, druga pa so bila do nerazpoznavnosti predelana v 20. stol., vključno z orglami v cerkvi Beata Vergine del Carmine v Vidmu.

Giovanni Battista de Corte (1747–1791) je večino svoje mladosti preživel na Madžarskem in velja za ustanovitelja družinske tradicije v rodni Ovasti, vasi blizu Ovara v Karnijskih Alpah. Za tako pomembno orglarsko delavnico je nekoliko neobičajno, da je tri četrtine stoletja vztrajala v odročnem kraju in se šele potem preselila v večje mesto. De Corte je leta 1773 izdelal majhne orgle, pri čemer mu je pomagal zgoraj omenjeni Giacomo Selenati, s katerim sta bila sorodnika. Edine, ki so še ostale v skoraj izvirnem stanju, pa se nahajajo v kraju Gorto, prav tako na območju Ovale. Prav možno je, da je v njih ohranjen še del piščalja prejšnjega glasbila Christophora Grifoneja iz leta 1655. Kasneje, 1841, je njegov pravnuk tem orglam kratko oktavo razširil navzgor do f^3 . (Poleg tega se

Sl. 5. Sveto pri Komnu, cerkev sv. Tilna. Podatki kažejo, da so te orgle nekdanj stale v samostanski cerkvi na Mirenskem gradu, kjer jih je postavil Pietro de Corte.(jd)

pojavlja podatek, da je 1813 orgle popravljajl Francesco Comelli. Glede na to, da je bil Comelli sodelavec delavnice De Corte, se zdi navedba neobičajna). Za razliko od mnogih zgodovinskih glasbil po Italiji, te orgle redno uporabljajo za spremljavo latinskih delov maše, ki sicer poteka furlanskem jeziku.

Za očetom je delavnico prevzel sin **Valentino** (1773–1849), potem pa vnuk **Pietro Antonio** (1804–1866), ki je postal najpomembnejši orglar iz družine. Skupaj z očetom sta 1837 postavila orgle v Čedadu (S. Pietro ai Volti), kamor je Pietro Antonio preselil delavnico leta 1842 in od tedaj izdeloval orgle po Furlaniji in Istri. Mnoge so ohranjene do danes. Eden njegovih najboljših inštrumentov je bil izdelan 1848 in stoji v Luintu, blizu njihovega rodnega kraja Ovaro. 1992 ga je restavriral Franz Zanin. Posebnost teh orgel so izjemno mehke in zato nestabilne piščali z visokim odstotkom svinca. Pietro de Corte je bil sicer dejaven tudi kot organist. Po njegovi smrti sta posle prevzela sinova Valentino (1835–1861) in Giacomo (1846–po1879).

Giacomo Bazzani (1771–1856) je bil rojen na obronkih Karnijskih alp blizu Medune, kjer so njegovi sinovi izdelali ene najboljših italijanskih orgel tiste dobe, ki so se v izvirnem ohranile stanju do danes. Giacomo se je pri svojih 16 letih preselil v Benetke, kjer je kot pomočnik delal v delavnici Gaetana Callida, tedaj vodilnega beneškega orglarja. Leta 1833 se je osamosvojil in 20 let po Callidovi smrti prevzel nasledstvo delavnice. Podjetje, v katerem sta delovala tudi njegova sinova Alessandro in Pietro, se je imenovalo »Giacomo Bazzani in sinova« (»Giacomo Bazzani e figli«). V tem času je postal najpomembnejši beneški orglar, ob čemer ne smemo pozabiti njegovih furlanskih korenin.

Pietro Antonio Bossi (1775–1848), ki ni bil povezan z znamenito lombardsko delavnico Veggezzi Bossi, je bil prav tako zelo verjetno Callidov učenec. Delavnico sta skupaj z bratom sprva imela v Gradišču pri Gorici (ital. Gradisca d'Isonzo), potem pa sta se preselila v Trst. Od orgel, ki so preživele po Furlaniji in Sloveniji, velja najprej omeniti prve in najboljše ohranjene v kraju Pertole, nedaleč od Ogleja, za katere so ohranjena navodila za registriranje. Delavnica je po načrtih Walterja izdelovala tudi pianine.

Valentino Zanin (1797–1887) je začetnik še danes delujoče in močne družinske orglarske delavnice. Rojen je bil v Caminu ob Taljamentu, kjer je delavnica imela sedež do smrti Franza Zanina (1833–2012), ki je bil sin pokojnega Giuseppeja (1896–1975). Leta

1950 je Giuseppejev brat Francesco postavil ločeno delavnico v Codroipu, ki je še danes izredno aktivna, po upokojitvi njegovega sina Gustava, pa jo vodi vnuk Francesco (II).

Pri kom se je Valentino Zanin učil orglarstva, ni povsem jasno; morda je bil samouk. Zdi se, da so ga poklicali v Spillimbergo, kjer je 1822 pomagal dvema priznanima beneškima orglarjema, ki sta ga uvedla v delo in mu dala osnovno orodje. Vsekakor je delo uspešno nadaljeval in izdelal nekaj čudovitih glasbil, od katerih so mnoga ohranjena v dokaj izvirnem stanju. Ob zasledovanju beneške tradicije je prav mogoče, da je orglam želel najti bolj neposredno zvočnost, na kar lepo kaže glasbilo iz leta 1850 v Talmassonsu.

Sinova Giuseppe in Pietro, ki sta delala v očetovi delavnici, sta se kasneje oddaljila od beneške tradicije v smer romanticizma, ki je v Italiji znano tudi pod imenom cecilijanstvo, značilna pa je prevlada osemčevljskih registrov. S svojimi dosežki se je posebej izkazal pravnuk Beniamino Zanin (1856–1936), ki je kot prvi v Italiji orglam dal polno kromatično pedalno klaviaturo in žaluzijsko omaro. Vseeno je enomannualnost ostala, o čemer priča na primer opis orgel iz leta 1897: »v lesen zaboj ... bodo postavljeni vsi registri z izjemo principala in kontrabasa; tako jih bo mogoče uporabljati z učinkom crescenda, kar bo dalo vtis, da gre za orgle z dvema manualoma.«

Skupaj s sinovoma so dejavnost močno razširili tudi po drugih delih Italije. Po prvi svetovni vojni so začeli izdelovati dvo- in trimanualne orgle po cevno-pnevmatskem sistemu.

Furlanske orgle in orglarstvo dvajsetega stoletja se le v redkih primerih razlikuje od tradicije ostale Evrope. V tem času sta bili še najbolj dejavni obe veji družine Zanin. **Franz Zanin** se je predvsem izkazal pri restavriranju beneških orgel 18. stol., obenem pa izdeloval tudi glasbila z začetka 18. stol. po nemškem vzoru. Vrhunec njegove ustvarjalnosti so gotovo dvoje oziroma dvojne orgle na Konservatoriju v Benetkah, kjer bi lahko rekli, da je združil svet Frescobaldija in Bacha. Glasbili sta postavljeni eno nasproti drugemu na obeh straneh odra koncertne dvorane. Italijanske orgle s 16' manualno osnovo so na levi strani, na desni pa orgle podobnega videza v nemškem slogu. Italijanske orgle hkrati posodijo pedalno piščalje nemškim, pri čemer je mehanska traktura speljana pod odrom. Francescova prodornost je razlog za večje število orgel nemškega tipa po vsej Italiji, kar smo donedavna pogrešali. Njegovo delo nadaljuje sin Carlo in zdi se, da je prihodnost – v svetu sicer sicer redke – dvestoletne družinske tradicije zagotovljena.

Orgle

Talmassons, župnijska cerkev sv. Lovrenca (S. Lorenzo)

Orgle je leta 1850 izdelal Valentino Zanin, ustanovitelj družinskega podjetja, ki deluje še danes. Leta 2005 jih je restavriral Francesco Zanin iz Codroipa.

Zgodovina orgel

Valentino Zanin (1797–1887) je orgle izdelal 1850, 16 let po svojem prvem inštrumentu. Kje se je mojster naučil obrti ni znano, v splošnem pa sledi beneški tradiciji. Tudi orgle v Talmassonsu so izdelane v tem slogu, so pa intonirane nekoliko bolj neposredno, kot bi od beneških pričakovali. Praktično nespremenjene so ostale do 1948, ko so jih prilagodili takratnemu okusu. V omaro so namestili žaluzijski zaboj, v katerega so dali štiri 8' registre. Ob tem je zmanjkalo prostora za izvirne ripieno registre, ki so jih združili v miksture. Obseg manuala in pedala so povečali, več izvernih registrov pa odstranili.

Med leti 2004 in 2005 so do največje možne mere restavrirali prvotno stanje. Pri tem so si kot vzor vzeli več drugih ohranjenih glasbil Valentina Zanina, po katerih so tudi rekonstruirali manjkajoče piščali in druge dele.

Manuale

Principale bassi 8' (do cis1)
 Principale soprani 8' (od d1)
 Ottava bassi 4'
 Ottava soprani 4'
 Duodecima 2 2/3'
 Quintadecima 2'
 Decimanona 1 1/3'
 Vigesimaseconda 1'
 Vigesimasesta 2/3'
 Vigesimanona 1/2'
 Trigesimaterza 1/3' C/E-f°
 Trigesimasesta 1/4' C/E-c°
 Trombe bassi 8'
 Trombe soprani 8'
 Clarone bassi 4'
 Voce umana (soprani) 8'

Flutta soprani 8'
 Flauto in VIII bassi 4'
 (C-H = Ottava)
 Flauto in VIII soprani 4'
 Flauto in XII bassi 2 2/3'
 Flauto in XII soprani 2 2/3'
 Flagioletto 1'
 Cornetta (soprani) 1 3/5'
 Campanini (zvonovi) soprani

Pedale (12 tonov s ponovitvijo)
 Contrabbassi 16'
 Ottava di Contrabbassi 8'
 Quintadecima di Contrabbassi 4'
 Cimbassi (jezičnik) 8'
 Timpani (dve piščali AA+HH)
 Tremulant

Sl. 6. Zaninove orgle v Talmassonsu iz leta 1850.

Tehnični podatki

Piščalje: Principal v prospektu je iz kositra in ima usta oblikovana na francoski način; notranje piščali so iz 90% svinca in 10% kositra.

Pročelje: spodnjih 25 piščali Principala od C navzgor je simetrično razporejeno v nedeljeno polje. Pred njimi je na mestih, kjer so pri beneških orglah 18. stol. običajno tromboncini, 30 piščali registra Flagioletto.

Klaviatura je nova, s 52 tipkami (C/E-g³); diatonične tipke so koščene s prečno črno črto, kromatične so iz ebenovine. Pedal je nov z 18 poševno nameščenimi tipkami (C/E-a); tipke od c navzgor igrajo polno kromatiko tonov C, Cis, D, Dis itd.

Registrske ročice so na desni strani klaviature v dveh navpičnih vrstah s po 15 potegi.

Mehovi so na dnu omare, in sicer po dva klinasta na vsaki strani mehanizma; poganja jih električno puhalo.

Sapnica za manual ima mehaniko s potegi; je iz orehovine in ima pri Trombi za spodnjo kratko oktavo dvojne ventile. Pedalni sapnici s potegi sta dve. Leva nosi samo 12 lesenih piščali registra Contrabasso 16', ostali registri so na desni.

Piščalne opore nad piščalnimi usti so lesene in obložene s papirjem.

Zračni tlak: 55 mm VS

Uglasitev: Tartini/Vallotti

Komorni ton: $a^1 = 446$ Hz pri 20°C

Videm (Udine), stolnica Marijinega Oznanjenja, orgle na nad severnim vhodom

Orgle je leta 1751 izdelal Pietro Naccini (Petar Nakić), ki je bil doma s Hrvaške, deloval pa je v Benetkah. Restavriral jih je Franz Zanin (Camino al Tagliamento) leta 2004.

Omara je iz leta 1549 ali starejša. Izdelal jo je Vincenzo Colombi. Stransko okrasje je iz 17. stol., ko so odstranili poslikana krilna vrata. Slike so bile iz delavnice Il Pordenone, iz 1528.

Zgornji manual

(Glavno piščalje, 5
7 tipk CC/EE-c³)

Principale I bassi 12' (od FF)

Principale I soprani
(nadaljevanje iz 12' registra,
od d1 v 8' legi)

Principale II soprani
(nadaljevanje iz 16' registra,
od d1 v 8' legi)

Ottava 6'

Duodecima 4'

Quintadecima 3'

Decimasettima 3 1/5'

Decimanona 2'

Vigesimaseconda 1 1/2'

Vigesimasesta 1'

Vigesimanona 3/4'

Trigesimaterza 1/2'

Trigesimasesta 3/8'

Voce umana

(na 8' delu od d1 navzgor)

Flauto in VIII 6'

Flauto in XII 4'

Tromboncini Bassi 12' (od F)

Tromboncini soprani 12'

Corno da caccia 12'

(c-fis1 v 4' legi)

Principale II bassi 16'
(toni CC, DD, EE v 16' legi so
samo v tem registru)

Spodnji manual

(hrbtni pozitiv, 23 tipk, d1-c3)

Principale 8'

Voce umana 8'

Tromba 8'

Pedal

(C/E-c¹, zgornja oktava
ponovi spodnje diat. tone)

Contrabbasso 16'

Ottava di contrabbasso 8'

Duodecima 5 1/3'

Tromboni 8'

Sl. 7. Stolnica v Vidmu (Udine). V omari Vincenza Colomba iz sredine 16. stol. so danes orgle Petra Nakića iz 1751. (jd)

Tehnični opis

Piščali v pročelju so iz kositra, ostale iz okrog 80% svinca in 20 % kositra; flavtni registri so valjaste oblike; Tromboncini in Corno imajo odmevnike dvojno stožčaste, Tromboni pa obrnjeno stožčaste. Ripieno registri repetirajo pri 1/8'.

Pročelje sestavlja 43 kositrnih piščali v petih poljih (7+12+5+12+7). Dve dodatni polji s po 12 piščalmi 'organetti morti' sta zgoraj.

Klaviature. Zgornji manual ima 57 tip (CC/EE-c³). Prvotno je v basu verjetno imel tone FF, GG, AA (enako kot Valvasone), kasneje pa so dodali eno belo in dve črni tipki in tako dobili kratko spodnjo oktavo. Te tipke so še danes stalno vezane s tipkami C, D in E, razen pri Principale, ki ima tri dodatne piščali od 16' CC navzgor. Delitev na bas in diskant je med cis¹ in d¹, pri Principalu pa med b in h.

Mala klaviatura za pozitiv ima 23 tipk, d¹-c³.

Pedal ima 21 kratkih pedalnih tipk v poševnem italijanskem slogu (C/E-c¹); v vsakem registru je po 12 piščali. Zgornja oktava od c do h ponovi spodnjo, ki je kratka.

Registrski potegi za glavno piščalje in pedal so v dveh navpičnih vrstah na desni strani igralnika, za pozitiv pa na boku orgelske omarice v korni ograji

Mehovje: šest klinastih mehov je mogoče gnati ročno z vzvodi ali s pomočjo električnega ventilatorja. Izvirno so štirje takšni mehovi bili za glavne orgle, dva pa za pozitiv.

Sapnica s potegi in drsnimi letvami je iz orehovine.

Opre piščalim so nad ustmi in obložene s papirjem

Zračni tlak: 55 mm VS

Uglastiev srednjjetonska 1/6 sintonične kome znižano kvinto.

Komorni ton: $a^1 = 438$ Hz

Sl. 8. Stolnica v Vidmu (Udine). Pedalna in registrska traktura. (jd)

Sl. 9. Stolnica v Vidmu (Udine). Klaviature. (jd)

Sl. 10. Stolnica v Vidmu (Udine). Registrski potegi hrbtnega pozitiv. (jd)

Videm (Udine), stolnica Marijinega Oznanjenja,

orgle na nad južnim vhodom

1568 Marco Tinto, omara ohranjena.

1745 Petar Nakić, nove orgle v staro ohišje.

1920 Beniamino Zanin, nove orgle v staro ohišje (II/P, 31 registrov, mehanska igralna traktura, pnevmatska registrska traktura); uporabil je Nakićeve piščali.

1969/1972 Giuseppe Zanin in sin Franz, nove orgle v staro ohišje z uporabo prejšnjih Nakićevih in Zaninovih piščali. Dodala sta električni igralnik s štirimi manuali, s katerimi so povezane orgle na balkonu in nove orgle ob prezbiteriju, kjer sta dva dodatna manuala (del v žaluzijah) in dodatni pedalni registri.

Dispozicija orgel na balkonu

I manual (pozitiv, C-c⁴)

Principale 8'

Ottava 4'

Quinta Decima 2'

Decima Nona 1 1/3'

Vigesima Seconda 1'

Ripieno II

Fiffaro 8' (Voce Umana)

Bordone 8'

Flauto 4'

Flauto in XII 2 2/3'

Ottavino 2'

Cornettal 3/5'

Cromorno 8'

Tremolo

II manual (glavno piščalje, C-c⁴)

Principale 16' Principale 8'

Ottava 4'

Duo Decima 2 2/3'

Quinta decima 2'

Decima nona 1 1/3'

Vigesima Seconda 1'

Ripieno II

Ripieno II

Voce Umana Flauto 8'

Flautino in VIII 4'

Cornetto II

Fagotto 16'

Tromba 8'

Regale 8'

Pedal (C-g¹)

Contrabbasso 16'

Ottava 8'

Quinta decima 4'

Ripieno VI

Subbasso 16'

Bordone 8'

Flauto 4'

Trombone 16'

Tromba 8'

Chiarina 4'

Valvasone, župnijska cerkev Rešnjega Telesa (Duomo)

Izdelal jih je med leti 1532 in 1533 Vincenzo Colombo (Colombi, Columbus, De Colombi), rojen okrog 1490 v Casale Monferrazo in dejaven v Benetkah, kjer je umrl leta 1574.

Restavriral jih je leta 1999 Francesco Zanin. Nadzorno skupino so sestavljali Luigi Ferdinando Tagliavini, Oscar Mischiati in Loris Stella.

Omara in kor sta delo Stefana di Venezia.

Okrasje je izrezbaril Girolamo di Venezia.

Pozlatil jih je Tommaso di Udine leta 1538.

Sl. 11. Valvasone, duomo. Vincenzo Colombo, 1533. (jd)

Krilna vrata sta leta 1535 naslikala Giovanni Antonio de' Sacchis, znan tudi kot 'Pordenone', in Pomponio Amalteo (Motta di Livenza 1505 – S. Vito al Tagliamento 1588). Leta 1552 je Amalteo izdelal zidne poslikave ob straneh orgelske omare in pet slik na table zunanje strani korne ograje.

Zgodovina

15. decembra 1532 je bila v Benetkah podpisana pogodba med orglarjem Vincenzom Colombo in predstavniki župnije Valvasone. Idejo in izvedbo so finančno podprli princi zgodovinskega mesta Valvasone. Dela so se v cerkvi začela takoj naslednji mesec, ko so postavili lesen kor in ustrezen prostor za korom, kamor so namestili mehovje. Ob koncu leta 1533 je v cerkvi izkazan stalni organist, orgle pa so že pele. Sprva so bile nameščene v začasno ohišje. Okrasje je bilo dokončano šele o božiču leta 1538, celotno delo z vso poslikavo pa sklenjeno leta 1552.

Junija 1558 se je Vincenzo Colombo vrnil v Valvasone in svojim orglam dodal register Fiffaro. Skoraj zanesljivo je ob tej priložnosti napisal tudi priporočila za registracijo, dokument z naslovom »Tutti li modi di sonar con l'organo,« ki ga hrani stolni arhiv. Fiffaro oziroma tremulant je bil namenjen uporabi skupaj s flavto, s čemer bi posnemal nemške flavtiste, ki so bili tedaj v Italiji zelo popularni. Te orgle so najstarejše znane v Italiji, ki imajo tremulant.

Sredi 18. stol so bile predelane, nekaj registrov pa dodanih. Takrat v osnovne značilnosti niso posegli. So pa večjo spremembo doživele 1834, ko je bila prvotna sapnica z vzmetmi zamenjana s sapnico s potegi. Sredi 20 stol. so orgle skoraj 50 let zapuščene

samevale, dokler jih ni Alfredo Piccineli v zgodnjih 70-ih letih deloma restavriral. Okrog 25 let kasneje so izvedli generalno rekonstrukcijo: ohranjenim izvirnim registrom Tenori, Ottava, Flauto in nekaj piščalim registra Quintadecima so dodali rekonstruirane registre oz. piščali in vse skupaj namestili na novo izdelano sapnico s vzmetmi. To je naredili na osnovi sledov nekdanje sapnice, ki so bili še vidni v notranjosti omare.

Sl. 12. Valvasone, duomo. Stara sapnica. (jd)

Tehnika

Tenori 12'	Vigesimasesta 1'
Ottava 6'	Vigesimanona $\frac{3}{4}$ '
Quintadecima 3'	Flauto in XV 3'
Decimanona 2'	Fiffaro (= Tremulant)
Vigesimaseconda 1½'	

Piščalje: Tenori je izdelan iz kositra; zgornja ustna je v obliki lovorovega lista; ostali registri so skoraj 100% iz svinca; rob jedra večine piščali ni našagan, le na nekaterih je opaziti rahle zareze.

Odrpta flavta je valjaste oblike.

Registri ripiena repetirajo za oktavo navzdol na $\frac{1}{8}$ '.

Pročelje ima 41 piščali registra Tenori od kontra F navzgor razporejenih v pet ploskih piščalnih polj. Trije 'stolpi', od katerih ima osrednje 7, stranski pa po 5 piščali, so predeljeni z dvema poljema s po 11 piščalmi, nad katerima so še 'organetti morti', s po 11 nemih piščali.

Klaviature:

Manual ima 47 tipk (kontra F, kontra G, kontra A – f³). Diatonične tipke so obložene z zeleniko in imajo na čelu vrezane polkroge; kromatične tipke so iz ebenovine.

Pedalna klaviatura ima 20 obešenih tipk in obseg od kontra F do d. Je nagnjena, vrhnji nalimki pa so iz orehovine.

Registrski potegi so leseni v vodoravni vrsti na desni strani klaviature. Za vklop registra se potisnejo navzdol in bočno zaskočijo.

Fiffaro (kanalni tremulant) vklopimo s pomočjo manjšega vzvoda, ki je podoben registrskim potegom.

Tri večgubne klinaste mehove je mogoče gnati ročno bodisi z vrvmi ali z vzvodi, imajo pa tudi električno puhalo.

Sapnica je iz orehovine in vzdolžno razdeljena na osem sekcij z osmimi vodili za odpiranje registrskih ventilov. Registri so od spredaj nazaj razporejeni takole: Tenori, Ottava, XV, XIX, XXII, XXVI, XXIX, Flauto in XV.

Piščalne opore so nad linijo piščalnih ust in obložene z usnjem. Sapni tlak je 43 mm VS.

Uglasitev je srednjetonska z 1/4 sintonične kome znižano kvinto. Komorni ton $a^1 = 492,5$ Hz pri 22° C.

Načini sestavljanja orgelskega zvoka

1. Prima sonar a Organo pieno, Tenori, Ottava, XV, XIX, XXII, XXVI, XXIX
2. Tenori, Ottava, XV, XXII, XXVI, XXIX
3. Tenori, Ottava, XV, XXII, XXIX
4. Tenori, XXII, XXVI, XXIX
5. Tenori, XXII, XXIX
6. Tenori, XXIX, Flauto
7. Tenori, XXIX
8. Tenori, Flauto
9. Tenori, Ottava
10. Ottava, XXIX, sonar da basso e Flauto
11. Ottava, Flauto, sonar da basso
12. Tenori, Ottava, XXVI
13. Tenori soli
14. Flauto col Fiffaro

Sl. 11. Valvasone, duomo. Rekonstruiran pedal je izjemno kratek. (jd)

Valvasone, kapela sv. Petra in Pavla

Orgle je neznan orglar izdelal okrog leta 1600. Leta 1990 jih je restavriral Alfredo Piccinelli.

Omara ima dve pročelji; spredaj so krilna vrata, zadaj pa je pročelje predelano v drsna vrata. Od izvirne poslikave so se ohranili le ostanki.

Zgodovina

Prvotno so orgle služile kot namizni pozitiv brez pedala; verjetno so bile v sekularni uporabi. Prvotna lokacija bi lahko bila knežji grad Valvasone. Od 18. stol. dalje so nameščene na kor nad glavnim vhodom nekdanje bolniške kapele. Zidna slika na steni za orgelsko omaro je bila verjetno izdelana v 19. stol.

Dispozicija in podatki

Flauto 4'

Ottava 2'

Quintadecima 1'

Sl. 12. Valvasone, S. Pietro e Paolo. (jd)

Piščalje: piščali flavte so iz kositra in imajo zgornje ustne v obliki lovorovega lista.

Pročelje: 15 kositrnih piščali stoji v ospredju, ostalih 15 je zadaj; največja piščal (a) je spredaj v sredini.

Klaviature: Manual ima 45 tipk (C/E–c³). Diatonične tipke so obložene z zeleniko in imajo na čelu vrezane polkroge; kromatične tipke so iz ebenovine. Pedalna klaviatura ima 8 kratkih obešenih tipk od C/E do h. Je nagnjena na italijanski način.

Dve registrski ročici sta desno od manuala in odpirata registra Ottava in Quintadecima. Flauto nima drsne letve in manubrija, in je stalno vklopljen.

Mehova sta dva, klinasta, nameščena na tleh zunaj omare na desni strani orgel. Gonita se ročno s pomočjo dolgih vzvodov ali s pomočjo električnega ventilatorja.

Domnevamo, da so bili mehovi izvorno nameščeni v ozadju orgel na mizi oziroma podstavku, s pomočjo katerega so orgle prenašali.

Sapnica s potegi je iz orehovine.

Piščalne opore so nad usti in obložene s kartonom.

Sapni tlak je 40 mm/Hg

Uglasitev je srednjetonska z 1/4 sintonične kome znižano kvinto.

Komorni ton $a^1 = 445,2$ Hz pri 15° C.

O avtorju

Christopher Stenbridge je na Univerzi Cambridge študiral jezike in na Downing College obiskoval pouk orgel. Muzikologijo je študiral na Oxfordu. Dvajset let je kot profesor deloval na Univerzi Cork na Irskem, kasneje pa na Scuola S. Cecilia v Brescii, na Accademia Chigiana v Sieni in Akademiji Gnesin v Moskvi. Živi v Italiji, kjer vsako leto organizira poletne tečaje na edinih ohranjenih renesančnih orglah beneškega sloga v Italiji v Valvasone, in na Antegnatijevih orglah v Brescii. Pogosto potuje predvsem po vzhodni Evropi, kjer koncertira in poučuje na tečajih stare glasbe.

Specializiral se je za igranje na kromatična glasbila s tipkami, in sicer na 'cimbalo cromatico comune' in rekonstrukcijo Descartovega glasbila, ki ima v vsaki oktavi po 19 tonov.

Med njegovimi zvočnimi posnetki velja omeniti zbirko glasbe iz Neaplja, ki jo je igral na orgle in kromatični čembalo, program zgodnje angleške glasbe, ki jo je izvajal na beneških orglah 18. stol., CD z glasbo posvečeno obema Gabrielijema na orglah stolnice v Arezzu, in posnetek celotnega prvega zvezka Frescobaldijevih tokat na historičnem čembalu. Objavil je več znanstvenih člankov, med drugim poglavje o italijanskih orglah v knjigi Cambridge Companion to the Organ. Kot urednik je poskrbel za objavo skladb neapeljskih mojstrov Mayoneja in De Masqueja, in sicer celotnega opusa za inštrumente s tipkami. Trenutno dela na Bärenreiterjevi izdaje Frescobaldijevih del za orgle in klaviature; štirje zvezki so že izšli.

(prevod jd)

orgle.si

ORGLE SLOVENIJE

PIPE ORGANS OF SLOVENIA

dr. Edo Škulj

organs

images

stop lists

years

pages

1094

1094

1000

500

700

Jurij Dobravec

orgel

fotografij

dispozicij

let

strani

VSE ORGLE V SLOVENIJI

zgodovina | dediščina | statistika | zemljevidi

history | heritage | statistics | maps

spletne povezave z naprednimi dodatki | links to advanced web solutions

www.orgle.si

